

הרצאה של ד"ר עמנואל נבון ב"יד בן צבי" לרגל השקת ספרו של ד"ר יצחק וייס:

הרצל – קריאה חדשה

י"ג תמוז תשס"ח (16 ביולי 2008)

יש להודות לד"ר יצחק וייס על כך שהוא תיקן עוול. הרעיונות והכוונות של הרצל סולפו, בראש ובראשונה על ידי היהודים עצמם, וכפי שכותב ד"ר וייס בספרו: "הרצון ... לנתק את הרצל מעמו ומארצו אכן פעל את פעולתו" (עמ' 203).

הרצל הפריע בזמנו וממשיך להפריע היום, כי הוא מאתגר את היהודים שסבורים שהם מצאו מנוחה.

כתוב בספר דברים: "ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך" (דברים, כח:סה). הרב יצחק עראמה כותב בספרו עקדת יצחק כי פסוק זה מרמז לכך שהיהודים לא יצליחו להתבולל לחלוטין בקרב העמים, ולא יוכלו למחוק את זהותם. שהרי ככל שהיהודים ינסו לשכוח ולהישכח, הגוים תמיד ידאגו להזכיר להם שהם יהודים. המדרש בראשית רבא (לג:ח) מצביע על זיקה בין פסוק זה לבין הפסוק בספר בראשית המתאר את שובתה של היונה אל התיבה: "ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה ותשב אליו אל התיבה" (בראשית, ח:ט).

המדרש מלמד אתנו כי ניתן להפוך את הקללה של "לא יהיה מנוח לכף רגלך" לברכה: הרי אם היהודים היו מוצאים מנוח לכף רגלם, הם לא היו חוזרים לתיבה, דהיינו לתורת ישראל ולארץ ישראל.

הרצל הזכיר ליהודים שהם לא מצאו ושהם מעולם לא ימצאו מנוח לכף רגלם בגלות, דווקא כשהם היו בטוחים שמצאו. הן היהודים המתבוללים אשר הרגישו

סימביוזה מוחלטת עם מולדתם, והן היהודים החרדים שהפכו את הנאמנות לארץ ישראל ואת שיבת ציון לעניין מופשט ותיאורטי.

הרמן כהן "הכריז" על סימביוזה תרבותית ורוחנית בין גרמניה לבין היהדות, בעוד ואשתו נרצחה בידי הנאצים. והחדרים, בניגוד למסר הברור של מגילת אסתר, סברו כי היהודים לא צריכים להתעסק בפוליטיקה ובעוצמה על מנת להציל את נפשם. הם טעו והרצל צדק.

אם הרצל צדק, למה האינטליגנציה הישראלית בעייני עצמה הפכה אותו למשוגעת של השכונה? למה כותב יוסי ביילין בספרו מותו של הדוד מאמריקה שהחלום האמיתי של הרצל היה שהיהודים יוותרו על יהדותם, כאשר הרצל כתב ופעל כדי להחזיר את היהודים הביתה גם מבחינה פיזית וגם מבחינה רוחנית, כפי שהוכיח הד"ר וייס?

מכיוון שאנשים כמו יוסי ביילין רוצים למצוא מנוח לכף רגלם במדינת ישראל כפי שהרמן כהן רצה למצוא מנוח לכף רגלו בגרמניה. מה שנקרא בז'רגון הישראלי המודרני "נורמליזציה" (שימו לב כי אין מילה בעברית למושג הזה). אם לא הצלחנו למחוק את הייחודיות שלנו כעם בקרב הגוים, נמחק אותה כמדינה בקרב האומות.

ומהי הייחודיות הזו? הרצל עונה לשאלה הזאת בצורה חד משמעית. הוא כותב ביומן שלו ב 9 ביוני 1895 ש "אנחנו מזדהים כאומה על ידי אמונתנו." הוא כותב באותו יומן ב 14 ביוני 1895 ש "אלוהים לא היה שומר על עמנו כל כך הרבה זמן אלמלא הייתה לנו שליחות בתולדות האנושות." בניגוד לאחד העם, אשר רצה לצור תרבות יהודית מנותקת מן היהדות, הרצל ראה בציונות חזרה למקורות היהודיים, או ל "יהודיות" כפי שד"ר וייס מראה בספרו.

ב יודנשטאט כותב הרצל כי "אמונתנו העתיקה היא הדבר היחיד ששומר על אחדותנו". ובנאומו בקונגרס הציוני השלישי אומר הרצל כי היהודים העניים מן האימפריה הרוסית יהיו "הציונים הטובים ביותר, מכיוון שהם שומרי מסורת." לא במקרה, הרצל תמך בהקמת תנועת המזרחי (התנועה האורתודוקסית הציונית) כיוון שהוא ראה בה משקל נגד להשפעתם של אחד העם ותומכיו.

ב אלטנוילנד כותב הרצל: "העולם השתנה, עמים נכחדו ... ורק העם הזה [העם היהודי] נותר כפי שהיה, דבק במנהגיו, נאמן לעצמו, נוצר את זכר סבלותיהם של אבותיו. הוא ממשיך להתפלל לאלוהיו, אלוהי הנצח."

במילים אחרות, הרצל סבר כי הזהות היהודית היא דתית ביסודה ושהייחודיות של העם היהודי נובעת ממעמד הר סיני. אפשר להסכים או לא להסכים אתו, ואני יכול להבין מדוע היהודים האתיאיסטים אשר רוצים להמשיך ולהגדיר את עצמם כיהודים לא מסכימים עם הרצל. אז שיגידו שהם לא מסכימים אתו במקום לסלף את דבריו ולהטעות את הציבור על מורשתו הרעיונית.

בהרצאתו בכנס הרצלייה השיש (ב 2006) טען א.ב. יהושע כי משה רבנו לא היה יהודי אלא ישראלי (הוא הרי לא היה משבט יהודה אלא משבט לוי). עוד הוסיף יהושע כי ההשתייכות שלנו כישראלים צריכה להיות מבוססת על "טריטוריה, תרבות ועשייה." כלומר, כפי שהצרפתי הוא צרפתי כי יש לו ארץ, כי הוא גדל על קריאת Racine ו Corneille, כי הוא אוכל בגט עם חמאה, וכי הוא יודע להתלבש, הישראלי הוא ישראלי כי יש לו ארץ, כי הוא קורה את א.ב. יהושע ואת עמוס עוז, כי הוא אוכל פיתה עם חומוס, וכי היא לובש סנדלים וחולצה פתוחה.

הזהות הזאת לא ייחודית ולא יהודית. זאת זהות "נורמאלית", זהות בלי אלוהים. זאת הזהות של אחד העם. זאת לא הזהות שאליה שאף הרצל לחזור. הרצל כותב ביומן שלו ב 21 באוגוסט 1895: "בראש ובראשונה אנחנו צריכים להיות יהודים."

אבל זאת לא הייתה השאיפה של הציונות הסוציאליסטית של יהודי רוסיה ומזרח אירופה, אשר שלטו במערכת הפוליטית והכלכלית של המדינה החדשה, וזאת לא הייתה השאיפה של הציונות האפלטונית של יהודי גרמניה, אשר שלטו באקדמיה. גם היהודים הרוסים החומרניים וגם היהודים הגרמנים האינטלקטואלים רצו בבת אחת לפרק את עול מלכות שמיים ולהיות עם חופשי בארץ ישראל. למרות השנאה ביניהם (כמו בין מרטין בובר ודוד בן-גוריון), הם חשבו שהגויס יעזבו אותנו אם נהיה "נורמאליים", דהיינו אם נגדיר את זהותנו על פי טריטוריה, תרבות ועשייה בלבד, ולא על פי התורה.

זה לא קרה וזה גם לא יקרה. אחמניג'אד, נסראלה והחמס שואפים ופועלים להשמדתנו לא בגלל מחלוקת על גבולות. והאינטליגנציה הבריטית היא אנטי-ציונית לא בגלל דאגתה לזכויות האדם. יש משהוא לא מוסבר ומתמשך בשנאת ישראל. שכיננו הבלתי רציונאליים דואגים להזכיר לנו מה שהאירופים המתוחכמים הזכירו לאבותינו באכזריות פרימיטיבית: אנחנו יהודים.

גם בארצנו לא מצאנו, עדיין, מנוח לכף רגלנו.

כמו היונה, חזרנו פיזית לתיבה כי לא מצאנו מנוח לכף רגלנו כעם מפוזר ומושפל. העובדה שגם כמדינה ריבונית לא מצאנו מנוח לכף רגלנו, היא הזדמנות לשאול את עצמנו אם לא הגיע הזמן שנחזור לתיבה גם מבחינה רוחנית. הרצל קרה לשיבת ציון פיזית ורוחנית גם יחד לפני יותר ממאה שנה.

מדינת ישראל היא הצלחה חומרית אך קשה לטעון שהיא הצלחה רוחנית: יש לנו תעשיית היי טק לתפארת, אך אנחנו עוד רחוקים מלהיות אור לגוים. יש לנו שלטון בלתי יציב שלא מאפשר עיצוב ויישום מדיניות, שיטת בחירות שלא מאפשרת לנו לבחור ולפטר את נציגנו בכנסת, בית משפט עליון שבו השופטים נבחרים על ידי השופטים, בג"ץ שמתערב בהחלטות פוליטיות רק כשמתאים לו, פוליטיקאים ששורדים במקום להנהיג, תקשורת מגויסת שאומרת לנו מה לחשוב, אקדמאים ש"מסבירים" לנו ולעולם שאין עם יהודי ושהציונות נולדה בחטא.

עם "אור" כזה, מי צריך חושך?

ז'אן ז'אק רוסו כתב פעם כי הוא מעולם לא הבין למה ליהודים אין מדינה עם בתי ספר ואוניברסיטאות שבהם יוכלו לחשוב ולדבר באופן חופשי. רק אז, אומר רוסו, נוכל לדעת מה יש ליהודים להגיד. אבכן, יש לנו עכשיו מדינה, אך העולם עדיין ממתין לשמוע מה יש לנו להגיד. ולא נוכל לדעת זאת בעצמנו ולהוות דוגמה מבלי להכיר את האוצר הרעיוני של היהדות. נאמנותנו למקורותינו היא לאו דווקא דתית, אך העולם לא יכבד אותנו כל עוד ולא נכבד את עצמנו, והוא לא יוכל ללמוד מאתנו כל עוד ונתאמץ להיות "ככל הגוים."

השפל המוסרי והערכי שאליו הגענו מהווה הזדמנות להפנים וליישם את קריאתו וחזונו של הרצל: "בשחרורנו ישתחרר העולם ובגדולתנו יוסיף גם הוא גדולה, ואשר אנחנו מנסים לעשות שם לטובתנו יפעל פעולה חזקה ורבת ברכה לטובת האנושות כולה."